

3967 dagar har den svenske journalisten Dawit Isaaq nu suttit fängslad i Eritrea. Läs mer på www.freedawit.com. Stöd arbetet för hans frigivning på bankgiro 5045-0295.

► Martin Schibbye och Johan Persson har varit fängslade i Etiopien sedan 30 juni 2011. Stöd arbetet för deras frigivning på bankgiro 5567-3818. Märk inbetalningen "Johan och Martin".

Stolthet och

► I morgon drar den stora Prideparaden genom centrala Stockholm – en tradition som påbörjades med homofrigörelseveckan under 1970- och 80-talen.

► Expressen Kultur publicerar i dag ett exklusivt utdrag ur Jonas Gardells kommande roman *Torka aldrig tårar utan handskar. I: Kärleken*.

PRIDE 2012

Det är svårt att förstå, det var så helt och hållet en annan tid. Hösten 1982, som de här händelserna beskriver, är så ofantligt långt borta.

Bara tre år innan dess hade homosexualitet av samhället fortfarande klassats som sjukdom. Landets ledande psykologer, som exempelvis Johan Cullberg, beskrev ännu homosexualiteten som en defekt. Den homosexuelle mannen var en stackars plågad infantil, någon som stannat i utvecklingen på ett analt stadium, modersbunden, osjälvständig och tragisk.

Också de böcker som gavs ut på svenska i ämnet, som *Homosexualiteten* på Wahlström & Widstrands förlag, och som gjorde anspråk på att vara frisinnade och välvilliga – eller som "strävat efter att ge en fördomsfri och tidsenlig framställning av de många problem som är förknippade med denna egendomliga avvikelse" – försäkrade i baksidestexten att huvudvikten lagts vid "möjligheterna att förebygga den homosexuella utvecklingen". I boken kunde man bland annat få del av zoologen Mogens Højgaard hade att berätta om "urspårade drifter i djurens värld".

Sjukdomsstämpeln kunde förresten bitvis skyllas på de första homoaktivisterna i Tyskland på sent 1800-tal och tidigt 1900-tal, som Karl Heinrich Ulrichs, Karl Maria Kartbeny och Magnus Hirschfeld. Man bedrev helt enkelt en medveten kampanj för att förvandla homosexualiteten från en fördärlig last till en biologisk defekt, en naturens tragiska nyck – för att på så sätt kunna plädera mot den paragraf i lagen som förbjöd och fängelsebelade homosexualitet.

För hur skulle man kunna straffa någon för dennes "natur", hur sjuklig denna "natur" än var?

Det är svårt att förstå, det var så helt och hållet en annan tid. Vi tänker oss Sverige som ett liberalt, närmast storsint land, och att det på något sätt alltid varit det, men ännu i början av åttiotalet vägrade landets största morgontidning, Dagens Nyheter, att publicera dödsannonser där den avlidne var man och den närmast sörjande var man.

Med motiveringen att det var "ovärdigt".

Ovärdigt av en man att sörja en annan man.

Ville man därför som ung, sökande och osäker hitta något, det allra minsta, att identifiera sig med var man tvungen att liksom Rasmus smyga på biblioteket i Arvika och, när man var säker på att ingen såg en, på hyllorna märkta "Medicin" söka efter bekräftelse i böckerna, bekräftelse på att man existerade, att man överhuvudtaget fanns!

Och sedan satt man där på huk med bultande hjärta och försökte läsa om sig själv, och man läste orden "sjuklig" och "avvikande", man läste orden "olycklig", "fördärvad" och "perverterad", man läste orden "lastbar", "abnorm", "motbjudande" och "oönskad" – och alla dessa ord välkomnade man, för de bekräftade åtminstone att man existerade och att det fanns andra som var likadana.

I skolundervisningen återfanns, i det kapitel i biologiboken som handlade om sexualkunskap, på slutet en liten notis om avvikelser och störningar i sexualdriften.

Där i den lilla notisen lyste ordet som i eldskrift, det studsade ut ur sidan, klubbade fast på en, och man rodnade av skam och hoppades att ingen annan i klassen samtidigt läste, tittade på en och förstod.

Homosexualiteten klumpades också på ett naturligt vis samman med blottare, pedofiler och människor som ägnade sig åt tidelag eller avfärdades som en övergående fas i tonåren då man ju kunde vara lite osäker på sig själv och sin sexualitet.

Rasmus hade en musikmagister på Solbergagymnasiet som spelade Pjotr Tjajkovskijs balettmusik för klassen en gång och förklarade att musiken var patetisk, och det var den för att tonsätaren varit homosexuell och för det hade han tvingats ta livet av sig. Han hade till och med beordrats till det.

OCKUPATION. Ett 20-tal demonstranter ockuperar socialstyrelsens entré i protest mot verkets remissvar i homosexutredningen 1985. Längst fram en 21-årig Jonas Gardell. Foto: ROLF SÖDERBERG

Det var enda gången under hela Rasmus skolgång som han hörde ordet nämnas utanför biologibokens lilla notis om avvikelser från det normala, och han lärde sig att han var *patetisk* och att han förväntades ta livet av sig.

Efteråt skall Rasmus minnas hur det skrämde honom, tanken att bli *beordrad* att ta sitt liv.

Att gå där fram och tillbaka med pistolen i sin svettiga hand och veta att han måste stoppa mynningen i munnen och trycka av. I rummet bredvid väntade de andra på att få höra skottet som ändade hans liv, som visade att han åtminstone kunde dö som en man nu när han inte kunde leva som en.

Rasmus kunde se sig själv vanka av och an, instängd. Gråta och snora och vändas och tveka och vilja leva – men veta att han måste, måste stoppa in pistolmynningen i munnen och trycka av, och allt han verkligen ville var att leva!

Till varje pris ville han leva!

Visste att han var beordrad att dö. Om Rasmus tänker efter ordentligt hade också Sune Lindwall, deras magister i svenska och litteraturkunskap, en gång läst en dikt av

Oscar Wilde och sedan berättat att dikten var skriven när han avtjänat ett fängelsestraff...

... och där tystnade magistern.

Som om han fått slut på luft. Som om han plötsligt medveten om vad han nästan hållit på att säga till unga elever.

Så han tystnade bara, röd i ansiktet, med munnen gapande, blicken flackande... och sedan fortsatte han om något helt annat.

Oscar Wilde hade dömts till fängelse för – och sedan bara tystnad.

Denna tystnad. Detta tigande.

Karin Boyes familj brände alla texter som kunde förknippa henne med lesbiskhet, och Selma Lagerlöfs kärleksbrev till Sophie Elkan skulle vara hemligstämplade i ytterligare ett decennium och den låghalta kvinnan allmänt

beskrivas som en stackars ungmö som aldrig fått uppleva passionens hetta.

I de få tidningsartiklar som skrevs om homosexualitet benämndes man så sent som på 1980-talet konsekvent för *de* homosexuella, för att skilja ut dem från den skrivande journalisten eller de läsare han skrev för.

Man var den främmande andre, man var *de*, åtskilda från det övriga samhället, samhällsomstörtare, en homosexmaffia.

De homosexuella var en konspiration av förvekligade, femininiserade mäns vars perverterade leverne inte tålde dagens ljus, och som hotade den sunda, svenska, rättframma normaliteten.

Om man i tidningen intervjuade någon av *de* homosexuella, gav man – av hänsyn till den intervjuade samhällsställning – honom ett fingerat namn, för att på så sätt bekräfta Oscar Wildes älskare lord Alfred Douglas dikt om kärleken som inte vågar säga sitt namn.

Den intervjuade *homofilen* fotograferades också bakifrån så att man inte skulle kunna identifiera hans ansikte, och hans anonyma ryggtavla, hans

undflyende fingerade person, togs bara för ytterligare bekräftelse på att den homofile var just den främmande andre, och honom inte bara kunde, utan *måste* man lagstifta mot för att skydda sig, skydda samhället och framför allt skydda ungdomen,

emedan homosexualiteten var ett gift som kunde sprida sig ohejdat, en sjukdom som smittade och en styggelse som, ehuru vämjelig, ändå av någon anledning antogs verka oemotståndligt lockande för en svag och påverkbar yngling.

Journalister och författare såsom Vilhelm Moberg eller Ture Nerman som annars allmänt ansågs vara förkämpar för demokrati och orädda riddare i kampen mot rättsröta, hetsade på 1950-talet som arga kamphundar mot homosexuella, och det var bara några år innan Rasmus föddes.

” Man var den främmande andre, man var *de*, åtskilda från det övriga samhället, samhällsomstörtare, en homosexmaffia

” Jag var orolig för att revolutionärerna skulle förstöra dem.

Ex-drottningen Farah Pahlavi (Guardian 1/8) om sin framstående konstsamling, med verk av bland andra Andy Warhol. Den hölls gömd i en källare och visas nu i Teheran för första gången på 30 år.

Pussy riot.

Foto: AP

Rysk dramatik

► Pussy riot-dramat i Moskva fortsätter att skapa världsrumrör. På torsdagen utrymdes Chamovnitjeskij-domstolen efter ett anonymt bombhot, meddelar TT. Rättegången mot de tre regimkritiska punkarna –

åtalade för "huliganism" efter att ha sjungit protestsånger under en katedralkonsert i februari – blir en allt vassare nagel i ögat på makthavarna i Kreml, i takt med att den internationella opinionen växer. Pussy riot-medlemmen Jekaterina Samusevitj sa i rätten att

hon uppfattar åtalet som "början på en auktoritär, repressiv kampanj med målet att...sprida rädsla".

I morgon skriver Expressens konstredaktör Nils Forsberg om fallet.

SALKA HALLSTRÖM BORNOLD

fördöm

Våg efter våg av hetsjakt på homosexuella hade på 1950-talet dragit genom landet, frampiskade av tidningar som Stockholms-Tidningen, Dagens Nyheter, Expressen, Aftontidningen och Arbetsaren, tidningar som okritiskt publicerade skvaller, obekräftade uppgifter och rena skrönor som vore de sanna. Det orerades om djävulsmässor på homosexuella bordeller, sadistiska läkare som brände ynglingar med cigaretter och en homosexuell överhet som höll varandra bakom ryggen.

Bland löpsedlarna denna paranoida tid fanns rubriker som "HOMOSEXORGIER UNDER STÄNDIGA NARKOTIKA-RUS" (Aftontidningen), "SCOUTERNA SVARTLISTAR HOMOSEXUELLA, UTRENSNING AV MISSTÄNKTA LEDARE" (Aftontidningen), "STORSVEP BLAND HOMOSEXUELLA, FJORTON STOCKHOLMARE FAST" (Dagens Nyheter), "46 MÅN ÅTALAS FÖR OTUKT MOT MINDERÅRIGA, STOR UPPRENSNING BLAND DE HOMOSEXUELLA" (Aftontidningen), "450 POJKAR I HOMOSEXFÖRHÖR" (Expressen), "1000 UNGA RÄDDADE UR HOMOSEXTRÄSKET" (Aftonbladet).

Rasmus och hans generationskamrater föddes i efterdyningarna till dessa vågor av hat och förföljelse, det var i dess skugga de växte upp, var och en på sin ort, ovetande om den andre, i en helt annan tid än nu.

En tid av smygande, av smusslande, av lögn och hemlighållande.

I Västtyskland behölls för övrigt lagparagraf 175, den lag som kriminaliserade homosexuella och som gjorde att de dömdes till koncentrationsläger där de med sina rosa trianglar stått lägsta i rang av alla – det finns berättelser om homosexuella fångar som dödat för att komma över en gul judestjärna och på så sätt stiga i den inbördes hierarki som rådde mellan de internerade – och ännu 1982 vägrades överlevande homosexuella att tillgodoräkna sig dessa år som pensionsgrundande eftersom de på laglig grund varit straffdömda.

Bara ett par decennier bort, men tiden så fullständigt annorlunda. Den sexuella frigörelsen som fanns var så ny.

Så skir, så desperat, så nästan otänkbar.

Man kunde märka av förändringarna som dagmeja när det droppar från taken även om snön ännu ligger som ett tjockt täcke över marken.

Statsminister **Olof Palme** besvarade exempelvis 1970 ett brev från **Sören Klippfjell** i Örebro:

"Man får inte moraliskt klandra människor för att deras sexualdrift är fixerad i en annan riktning än den vanligaste. ... Skolan måste uttryckligen ta avstånd från varje tendens till en rasdiskriminerad inställning på sexuallivets område".

I Stockholm hade man, inspirerade av den amerikanska gayrörelsen, i några års tid firat homosexuella frigörelsedagen. Mer offensiva och kampinriktade människor hade tagit över i RFSL, Riksförbundet för sexuellt likaberättigande.

De första åren demonstrationen gick av stapeln samlades endast några få som tillsammans gick genom centrala Stockholm och skanderade slagord som "Se på oss som tågar här, våga visa vem du är!" och "Vi är arga, inte snälla, vi är homosexuella!"

1982, året som Rasmus kom till Stockholm, hade frigörelsedagen vuxit till en hel vecka i slutet av augusti som avslutades med en stor demonstration på lördagen och en fullsatt gudstjänst i Storkyrkan på söndagen där till och med Stockholms biskop **Lars Carlzon** deltog.

Drygt ettusen personer hade gått med i demonstrationen vilket ansågs vara en stor framgång.

Ett tusen modiga män och kvinnor.

Gatorna hade kantats av människor som tittat på, många som stirrade på de förbitagande som något kuriöst och lustigt, lite som man stirrar på ett underligt djur på zoo, medan andra tittade på avstånd, skyggt med bultande hjärta och en svindlande dröm om att en gång finna modet att själv gå med.

Våga visa vem du är.

Att leva ut sin sexualitet ens i Stockholm var svårt, i en mindre svensk stad som Karlstad eller Arvika näst intill omöjligt, och i en liten håla som Koppom.... inte ens tanken fanns.

Och om den funnits skulle man börjat skratta för den var så befängd!

Alltså flyttade man från landsorten till anonymiteten i storstaden, där chansen att möta likasinnade var oändligt mycket större.

Från överallt ifrån kom man.

Som en sorts pilgrimer. Sökande. Törstande.

Som hjorten törstar efter bäckens vatten.

En och en kom man. För att förenas, bli fler, bli lite mindre ensamma.

Man bröt upp från sin födelseort, sin familj och sitt gamla liv, för att börja ett nytt friare, sannare liv i Stockholm.

Som patriarken Abraham som bröt upp och lämnade allt bakom sig för att följa den främmande guden som lovat honom ett nytt land.

Var och en som kom till staden hade en resa bakom sig, bar på en historia oftast fylld av utanförskap och ensamhet och lögn, en sorts sår som egentligen aldrig någonsin läkte, utan ständigt var öppna eller sprack upp igen vid varje beröring.

Man fick färdas så långt för att komma hem.

Jonas Gardell
kulturen@expressen.se

Texten är något förkortad. Första delen av *Torka aldrig tårar utan handskar* recenseras den 27 augusti.

RESULTATET AV EN LÅNGVARIG KAMP. I Jonas Gardells nya roman skildras AIDS-åren och den homosexuella frigörelsens framväxt.

Foto: LOLA AKINMADE

